

Mirjam Eren (a), Gino Bombeke (a), Piet Creten (b) & Sven Tuerlinckx (b)

(a) KU Leuven

(b) Paridaensinstituut, Leuven

Contact: mirjam.eren@hotmail.com

Podcasts en luistervaardigheid. Een concrete lessenreeks bij de podcast *Bob*

1. Inleiding

Bij de term ‘podcasts’ denken we in eerste instantie aan informatieve programma’s of interviews, waarbij liefhebbers met veel passie over hun favoriete onderwerp vertellen. Veel leerlingen luisteren in hun vrije tijd naar deze gesprekken of monologen, waarbij een specifiek topic (sport, populaire cultuur, actua, enz.) centraal staat.

De term ‘podcasting’ kende de laatste jaren een sterke verbreding: informatieve programma’s die uitgesteld beluisterd kunnen worden, werden door radiozenders onder het label ‘podcast’ online geplaatst, en ook de traditionele luisterverhalen worden nu als ‘podcast-fictie’ aangeduid. Niet zelden spelen makers van deze laatste groep met de grenzen tussen feit en fictie, met *De brand in het landhuis* en *De Blankenberge tapes* als bekende Nederlandstalige voorbeelden.

In deze bijdrage bespreken we een concrete lessenreeks rond de documentaire-podcast *Bob*, die tot stand kwam in een samenwerking tussen KU Leuven (Gino Bombeke en Mirjam Eren) en het Paridaensinstituut (Piet Creten en Sven Tuerlinckx).

2. Doel van deze lessenreeks

Zowel uit onderzoek als uit gesprekken met leraren blijkt dat luistervaardigheid hoofdzakelijk als test in de klaspraktijk aan bod komt. Leerlingen beluisteren een fragment, maken er notities bij en lossen nadien vragen over de inhoud op. Dat resulteert vaak in statische lessen, waarbij belangrijke didactische uitgangspunten ('luisterdoel vooropstellen' of 'actief inzetten van strategieën') naar de achtergrond verdwijnen. De luistermomenten staan ook geïsoleerd, waardoor integratie met andere vaardigheden ontbreekt, en leerlingen impliciet de boodschap krijgen dat goed luisteren synoniem staat voor het achteraf ophalen van gehoorde zaken of het beantwoorden van topische vragen bij een tekst.

In deze bijdrage gebruiken we de documentaire-podcast *Bob* als ingang tot 'diep luisteren'. Leerlingen gaan op basis van *Bob* aan de slag met een gedifferentieerd pad waarbij ze, volgens eigen interesse, een bepaald spoor (filosofie, cultuur, wetenschap of de opbouw van een podcast) uitdiepen. We werken zo aan een 21ste-eeuwse manier van luisteren, waarbij leerlingen actief aan de slag gaan, in deelgroepen informatie vergelijken en verder gaan dan het vrijblijvend beluisteren van een tekst of het louter beantwoorden van inhoudsvragen. We proberen zo, via een motiverende lessenreeks, hun luisteren aan te scherpen en hen kritisch aan de slag te laten gaan met informatie en met hun eigen opvattingen.

3. Beschrijving van de lessenreeks

We kozen ervoor om de lessenreeks in de klas met alle leerlingen samen te starten. In een eerste fase maken ze kennis met *Bob*, een podcast over de 84-jarige, dementerende Elisa die tijdens gesprekken met haar dochters vertelt over een jeugdliefde van wie ze zwanger was. Haar dochters twijfelen of hun moeder een familiegeheim vertelt of verloren loopt in een hoofd vol herinneringen.

De drie radiomaaksters van audiocollectief *Schik* proberen in zes afleveringen de waarheid naar boven te brengen. Hun zoektocht start met de centrale vraag: wie is Bob?, maar leidt al snel tot afgeleide vragen als: hoe vind je iemand die misschien niet bestaat?; hoe betrouwbaar is ons geheugen? en hoeveel vat hebben we op het naar boven brengen of parkeren van onze ervaringen?

De leerlingen beluisteren de eerste aflevering begeleid in delen en focussen op verschillende zaken: hoe wordt de podcast gemaakt?; wie komt aan bod? en hoe ervaren leerlingen de informatie? De vragen in deze les hebben drie doelen:

1. leerlingen warm maken voor de podcast;
2. ervoor zorgen dat de begininformatie duidelijk is;
3. toewerken naar een concreet luisterdoel.

Aan het einde presenteert de leerkracht drie sporen die leerlingen in de volgende lessen in deelgroepen uitwerken.

3.1 Filosofisch spoor

De podcast laat specialisten aan het woord, o.a. over confabulaties, waarbij het brein losstaande herinneringen met elkaar verbindt tot één logisch verhaal: echte herinneringen, maar ook geleende herinneringen of herinneringen aan een krantenartikel, film, nachtmerrie, enz. Bij Elisa is dat de constructie rond 'Bob'. Aan de hand van die constructie bouwt het brein een persoonlijkheid op. Als het daarin faalt, valt die persoonlijkheid uit elkaar. Het verhaal rond Bob helpt Elisa dus om haar persoonlijkheid in stand te houden.

Die kennis zadelt de makers op met een aartsmoelijk ethisch dilemma. Vertellen ze Elisa de waarheid over Bob of laten ze haar leven in een fictie waarin ze gelukkig is? Dat is het startpunt voor een filosofisch gesprek met de leerlingen: welke keuze zouden zij maken? Wat zouden ze zelf willen als het ooit zo ver komt?

Een tweede, meer fundamentele kwestie focust op wat *Bob* ons kan leren over een gezond brein. Enkele fragmenten uit een interview met auteur Yuval Harari bieden opnieuw input voor een filosofisch gesprek. De constructie van fictie om je persoonlijkheid op te bouwen, blijkt typisch voor elk brein. Harari laat zien hoe mensen verhalen construeren waarin ze zelf een rol spelen, en hoe dat verhaal vaak ver af staat van de realiteit.

De filosofische vraag die zich dan opdringt, is of onze persoonlijkheid niet, net als bij mensen met dementie, één grote fictie is. Je kunt doorvragen naar het verschil met dementie, naar de noodzaak van dergelijke verhalen voor een zinvol leven, naar de betekenis van emoties, enz.

3.2 Cultureel spoor

In dit spoor staat de culturele context van de podcast centraal. In eerste instantie wordt met de leerlingen op zoek gegaan naar welke invloed de context van de Vlaamse jaren 1950 op het verhaal van Elisa had. Ze worden uitgedaagd om zich voor te stellen hoe hun leven als 15-jarige eruit zou zien in die tijd. Thema's als 'een lief hebben', 'de relatie met je ouders' en 'een eigen mening hebben', worden besproken in termen van vroeger versus nu, maar ook 'religie' en 'tienerzwangerschap' komen aan bod. Zo krijgen leerlingen aan de hand van een fragment uit *Koppen* over 'Little Black Spiders' een idee van wat tienermoeders in het Vlaanderen van de jaren 1970 doormaakten.

De leerlingen krijgen vervolgens een korte introductie op 'individualistische' versus 'collectivistische' culturen, aan de hand van de waardenpiramides van Maslow en Pinto. De abstracte waarden ('ergevoel', 'zelfontplooiing', enz.) worden vertaald naar concrete situaties op basis van input van de groep. De etnische diversiteit van de leerlingengroep zelf is een welkome bron van voorbeelden. Tot slot worden de aan bod gekomen thema's besproken tegen een cultuur-theoretische achtergrond.

Samen kan je enkele concluderende vragen stellen over de invloed van cultuur. Heeft Vlaanderen een individualistische cultuur? Is dat altijd zo geweest? Kunnen we vanuit dat inzicht andere culturen ook niet beter begrijpen? Is alles wel op te delen in A versus B?

Het wetenschappelijke spoor verliep parallel, maar dan met teksten over wetenschappelijke aspecten die in de loop van de podcastreeks aan bod kwamen.

3.3 Verhalen vertellen

In dit eerder technische spoor ligt de focus op het maken van een podcast. Aan de hand van verschillende bronnen onderzoeken de leerlingen hoe een podcast zowel vormelijk als inhoudelijk aantrekkelijk wordt opgebouwd. De leerlingen worden uitgedaagd om stapsgewijs aan de slag te gaan: ze kiezen een uitgangspunt, beslissen hoe ze hun verhaal brengen en focussen op een personage. Die drie aspecten analyseren ze ook in de podcast *Bob*.

In dit zelfstandig te volgen leerpad krijgen de leerlingen tips mee rond 'spreken', 'opbouw', 'opname en apparaten' en 'montage'.

4. Aanpak

De manier waarop deze lessenreeks ontstond, is inspirerend voor onze toekomstige omgang met stagestudenten. Het lesmateriaal is het resultaat van een doorgedreven samenwerking tussen studente Mirjam Eren, lerarenopleider Gino Bombeke en leraren Piet Creten en Sven Tuerlinckx.

Te vaak krijgt in een stagetraject een student een lesonderwerp, waarbij de leerkracht vooraf enkele suggesties doet en de stagebegeleider feedback geeft na de observatie. Die aanpak met geïsoleerde lessen is in de meeste gevallen te kort: voor de student om veel bij te leren en voor de begeleider om iemand mee te nemen in een denkproces. Met deze intensieve aanpak wilden we de drie partijen (student, stagebegeleider en lerarenteam) samenbrengen als designteam bij de uitwerking van de les.

4.1 Beschrijving van het traject

We kozen er in dit project voor om de stagestudent vanaf het begin als volwaardige collega mee te nemen in het denkproces. We schetsten onze bedoelingen met de podcast en gingen samen op zoek naar interessante invalshoeken. Iedereen werkte als evenwaardige partner een spoor uit. Tijdens drie vergadermomenten stelden we ons materiaal voor en bekeken we het kritisch. Die aanpak leverde kwaliteitsvolle didactische gesprekken op, met feedback in alle richtingen.

Die manier van werken kwam de kwaliteit van de lessenreeks zonder twijfel ten goede. Bovendien neem je alle partijen zo ook mee in een cultuur van samenwerken die in heel wat scholen nog verre van evident is. Iedereen wordt verplicht om zijn eigen praktijk in vraag te stellen en leert iets bij, wat dan weer energie geeft om aan dit soort projecten te werken.

4.2 Praktijkuitvoering

De lessenreeks werd uitgevoerd in vier klassen van het vijfde middelbaar in het aso. Een maand voor de eigenlijke sporen werden behandeld, beluisterden de leerlingen klassikaal de eerste aflevering van de podcast. Ze kregen de opdracht om de overige vijf afleveringen thuis te beluisteren. Op basis daarvan maakten de leerlingen een keuze uit een van de vier sporen, waar ze gedurende twee aansluitende lessen mee aan de slag gingen. Idealiter nemen verschillende leerkrachten elk een spoor voor hun rekening.

5. Opbrengst

Hoewel de meningen over de podcast zelf varieerden van ‘uitermate interessant en stimulerend’ over ‘wat saai’ tot ‘ronduit geïrriteerd over de houding van de podcastmakers’, waren de reacties over de uitwerking zo goed als unaniem positief.

De grootste troef blijkt de keuzevrijheid die leerlingen krijgen om zelf voor één van de vier sporen te kiezen. Die autonomie om zelf te bepalen waar de focus moest liggen bij de uitwerking werkte motiverend. Leerlingen gaven bovendien ook aan verrast te zijn door wat ze inhoudelijk hadden bijgeleerd over de thematiek, ook wanneer de podcast zelf minder in de smaak viel.

De leerlingen slaagden erin om complexe gedachten te verwoorden en er heerste een aangename dynamiek tijdens de klasgesprekken. Leerlingen gingen samen op zoek naar zinvolle inzichten, zonder dat ‘gelijk hebben’ centraal stond. Het was daardoor een krachtige manier om gespreksvaardigheid en argumentatie te trainen. Leerlingen gaven aan dat ze doorheen het proces regelmatig hun ideeën hebben bijgesteld of veranderd. Laat dat nu net een van de doelen zijn: je aan het denken zetten en je inzichten verfijnen.